

Sygn. akt III AUa 332/15

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 stycznia 2016 r.

Sąd Apelacyjny w Szczecinie - Wydział III Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

w składzie:

Przewodniczący:	SSA Urszula Iwanowska (spr.)
Sędziowie:	SSA Zofia Rybicka - Szkibiel SSA Barbara Białecka
Protokolant:	St. sekr. sąd. Elżbieta Kamińska

po rozpoznaniu w dniu 14 stycznia 2016 r. w Szczecinie

sprawy L. K.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G.

o zwrot nienależnie pobranej emerytury

na skutek apelacji organu rentowego

od wyroku Sądu Okręgowego w Gorzowie Wlkp. VI Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych

z dnia 12 lutego 2015 r. sygn. akt VI U 130/14

uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Gorzowie Wlkp. VI Wydziałowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych, pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.

SSA Barbara Białecka SSA Urszula Iwanowska SSA Zofia Rybicka – Szkibiel

III A Ua 332/15

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 13 grudnia 2013 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych Oddział w G. zobowiązał L. K. do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres 1 grudnia 2010 r. do 28 lutego 2012 r. oraz od 1 kwietnia 2012 r. do 30 czerwca 2013 r. w kwocie 12.390,54 zł i odsetek za okres 16 grudnia 2010 r. do 13 grudnia 2013 r. w kwocie 3.647,98 zł wskazując, że powyższy obowiązek powstał w związku z tym, że ubezpieczona pobierająca rentę w związku z chorobą zawodową i emeryturę (po zbiegu prawa do świadczeń organ dokonuje wypłaty emerytury powiększonej o połowę renty), osiągnęła także dochody z tytułu zatrudnienia o czym organ został powiadomiony w lipcu 2013 r. zaświadczeniami z (...) spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w K..

W odwołaniu od powyższej decyzji L. K. podniosła, że w decyzji z 1993 r. przyznającej prawo do renty, znajdowało się pouczenie, iż osiągnięcie dochodu może skutkować zmniejszeniem lub zawieszeniem renty, ponieważ jednak od tego czasu nie otrzymała ponownego pouczenia myślała, że to pouczenie jej nie dotyczy.

W odpowiedzi na odwołanie organ rentowy wniósł o jego oddalenie podtrzymując argumentację przywołaną w uzasadnieniu zaskarżonej decyzji. Nadto organ rentowy wskazał, że informacje na temat obowiązków ubezpieczonej były zamieszczane w pouczeniach decyzji jej przesyłanych, a dotyczących wysokości renty i emerytury.

Wyrokiem z dnia 12 lutego 2015 r. Sąd Okręgowy w Gorzowie Wielkopolskim VI Wydział Pracy i Ubezpieczeń Społecznych zmienił zaskarżoną decyzję o tyle, że za datę naliczenia odsetek ustawowych nakazał przyjąć dzień 8 stycznia 2014 r., a w pozostałym zakresie odwołanie oddalił.

Powyższe orzeczenie Sąd Okręgowy oparł o następujące ustalenia faktyczne i rozważania prawne:

L. K. na podstawie decyzji organu rentowego z dnia 10 października 1990 r. uzyskała prawo do renty inwalidzkiej III grupy inwalidów w związku z chorobą zawodową zmienioną następnie na rentę z tytułu częściowej niezdolności do pracy w związku z chorobą zawodową. Na podstawie decyzji ZUS z dnia 16 września 1997 r. ubezpieczona uzyskała prawo do emerytury. Po zbiegu prawa do świadczeń organ rentowy dokonuje wypłaty emerytury powiększonej o połowę renty.

Informacją z dnia 20 grudnia 2002 r. poinformowano ubezpieczoną o możliwości zmniejszenia świadczeń wypłacanych w zbiegu ze względu na uzyskanie dodatkowych dochodów.

W dniach 8 lipca 2013 r., 26 lipca 2013 r. i 29 lipca 2013 r. do ZUS wpłynęły zaświadczenia z (...) spółki z ograniczoną odpowiedzialnością w K. o dochodach osiągniętych przez ubezpieczoną z tytułu zatrudnienia w okresach od 1 grudnia 2010 r. do 28 lutego 2012 r. i od 1 kwietnia 2012 r. do 30 czerwca 2012 r.

Powołana przez Sąd biegła z zakresu psychiatrii po przeprowadzeniu badania bezpośredniego i zapoznaniu się z dokumentacją medyczną ubezpieczonej rozpoznała u niej zespół neurasteniczny – depresyjny łagodny, uwarunkowany wieloczynnikowo (przewlekły ból, toczące się postępowanie sądowe, czynniki osobowościowe). W ocenie biegłej w aktualnym stanie psychicznym i wielokrotnie opisywanym w dokumentacji lekarza psychiatry W. S. nie stwierdza się istotnego obniżenia funkcji poznawczych (pamięć i intelekt). Badana rozumie swoją sytuację, zna normy i zasady oraz konsekwencje ich nieprzestrzegania. W okresach 1 grudnia 2010 r. do 28 lutego 2012 r. i od 1 kwietnia 2012 r. do 30 czerwca 2012 r. biegła nie stwierdziła u ubezpieczonej zaburzeń psychicznych powodujących trudności w swobodnym wyrażaniu swojej woli.

Po ustaleniu powyższego stanu faktycznego oraz na podstawie art. 138 ust. 1, 2, 4 i 5 ustawy z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (j. t. Dz. U. z 2013 r., poz. 1440 ze zm.; powoływana dalej jako: ustawa emerytalna) w związku z art. 84 ust. 1 i 11 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (j. t. Dz. U. z 2007 r., poz. 74; powoływana dalej jako: ustawa systemowa) Sąd Okręgowy uznał, że odwołanie zasługuje na uwzględnienie.

Sąd pierwszej instancji podkreślił, że w sprawie niniejszej bezsporne jest, iż ubezpieczona otrzymywała w zbiegu świadczenie emerytalne i rentowe z tytułu niezdolności do pracy w związku z chorobą zawodową. Bezspornym jest również okoliczność, że w okresach 1 grudnia 2010 r. do 28 lutego 2012 r. i od 1 kwietnia 2012 r. do 30 czerwca 2012 r. pozostawała w zatrudnieniu i otrzymywała dodatkowe dochody. Ubezpieczona oprócz informacji z dnia 20 grudnia 2002 r. o możliwości zmniejszenia świadczeń wypłacanych w zbiegu ze względu na uzyskanie dodatkowych dochodów otrzymywała takie same informacje w każdorazowej decyzji ZUS dotyczącej wysokości emerytury i renty. Przyznała ona również, że taką informację otrzymała także w 1993 r. W ocenie Sądu Okręgowego bezpodstawne było jej twierdzenie, że myślała, iż zmniejszenie lub nawet zawieszenie wypłat świadczeń, w sytuacji gdy uzyska dodatkowe dochody, jej nie dotyczy. Nawet jednak gdyby tak było, miała ona obowiązek upewnienia się jak jest w istocie. Nadto sąd meriti miał na uwadze, że nie znalazły też potwierdzenia sugestie ubezpieczonej, iż istniejące u

niej zaburzenia psychiczne uniemożliwiały jej swobodne i logiczne działanie. Dopuszczona przez Sąd opinia biegłej psychiatry sugestiom tym zaprzeczyła.

W tej sytuacji, na podstawie art. 477¹⁴ § 1 k.p.c. sąd pierwszej instancji orzekł jak w sentencji.

Z powyższym wyrokiem Sądu Okręgowego w Gorzowie Wielkopolskim nie zgodził się Zakład Ubezpieczeń Społecznych, który w wywiezionej apelacji zarzucił mu:

- naruszenie przepisu prawa procesowego - art. 328 § 2 k.p.c. polegające na pominięciu wyjaśnienia przesłanek zaskarżonego wyroku i nakazania przyjęcia za datę naliczenia odsetek ustawowych dzień 8 stycznia 2014 r., w tym zakresie: nie wskazanie i brak wyjaśnienia podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, które to uchybienie miało istotny wpływ na wynik sprawy.

Mając na uwadze powyższy zarzut apelujący wniósł o:

- uchylenie zaskarżonego wyroku w całości i przekazanie sprawy Sądowi Okręgowemu do ponownego jej rozpoznania ewentualnie:

- zmianę zaskarżonego wyroku w całości i oddalenie odwołania,

- zasądzenie zwrotu kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W uzasadnieniu skarżący między innymi podniósł, że zaskarżony wyrok jest wadliwy, bowiem nie spełnia wymogów formalnych, o których mowa w art. 328 § 2 k.p.c. Wyrokiem tym Sąd Okręgowy zmienił decyzję o tyle, że „za datę naliczenia odsetek ustawowych nakazuje przyjąć dzień 8 stycznia 2014 roku”, a w pozostałym zakresie oddalił odwołanie. Taka treść tego wyroku uniemożliwia jego kontrolę kasacyjną i powinien on zostać uchylony, albowiem jego uzasadnienie nie wskazuje i nie odnosi się do przyczyn zmiany spornej decyzji. Sąd nie zwolnił ubezpieczonej z obowiązku zwrotu nienależnie pobranych świadczeń, zmienił jedynie moment, od którego - w jego ocenie - rozpoczyna bieg naliczanie odsetek, przy czym w ogóle nie wyjaśnił przesłanek takiego rozstrzygnięcia.

Zdaniem apelującego zaskarżony wyrok powinien posiadać pełne, merytoryczne uzasadnienie, do którego organ rentowy może się odnieść i na jego podstawie ocenić, czy dane rozstrzygnięcie jest właściwe lub też z przedmiotowym rozstrzygnięciem nie zgodzić się i je zaskarżyć. W rozpatrywanej sprawie w przedmiocie przyczyn przyjęcia wskazanej wyżej daty rozpoczęcia biegu odsetek Sąd nie zajął stanowiska. W konsekwencji powyższego uzasadnienie zaskarżonego wyroku zawiera istotne braki, uniemożliwiające apelującemu dokonanie oceny toku wyводу, który doprowadził do wydania wyroku, co z kolei skutkuje brakiem możliwości przeprowadzenia kontroli przez sąd drugiej instancji.

Jednocześnie skarżący zwrócił uwagę, na wewnętrzną sprzeczność w treści uzasadnienia wyroku, w którym Sąd stwierdza, że odwołanie zasługuje na uwzględnienie, przy czym orzekł na podstawie art. 477¹⁴ § 1 k.p.c.

Sąd Apelacyjny rozważył, co następuje:

Apelacja organu rentowego jest oczywiście uzasadniona.

Sąd Apelacyjny nie mógł przystąpić do merytorycznego rozpoznania sprawy, bowiem sporządzone uzasadnienie nie poddaje się kontroli, a ostatecznie nie można przyjąć, że Sąd Okręgowy rozpoznał istotę sprawy. Co prawda sąd pierwszej instancji częściowo zmienił zaskarżoną decyzję w pozostałej części oddalając, ale co legło u podstaw takiego rozstrzygnięcia zarówno w zakresie ustaleń faktycznych, jak i podstaw prawnych, w żaden sposób nie da się wyprowadzić z treści sporządzonego w sprawie uzasadnienia.

Przypomnieć trzeba, że zaskarżoną decyzją Zakład Ubezpieczeń Społecznych zobowiązał L. K. do zwrotu nienależnie pobranych świadczeń za okres od 1 grudnia 2010 r. do 28 lutego 2012 r. oraz od 1 kwietnia 2012 r. do 30 czerwca 2012 r. w kwocie 12.390,54 zł i odsetek za okres od 16 grudnia 2010 r. do 13 grudnia 2013 r. w kwocie 3.647,98 zł. W uzasadnieniu decyzji organ wskazał, że we powołanych okresach ubezpieczona osiągała przychód z tytułu umowy o pracę, w związku z czym wypłata renty w tym okresie nie przysługiwała i była świadczeniem nienależnym.

Natomiast ubezpieczona w odwołaniu od tej decyzji podniosła, że w decyzji z 1993 r. przyznającej jej prawo do renty znajdowało się pouczenie, iż osiąganie dochodu może skutkować zmniejszeniem lub zawieszeniem renty, ponieważ jednak od tego czasu nie otrzymała ponownego pouczenia myślała, że to pouczenie jej nie dotyczy.

Zatem zadaniem sądu pierwszej instancji było ustalenie czy istniały podstawy do zobowiązania ubezpieczonej przez organ rentowy do zwrotu pobranych świadczeń za okres 1 grudnia 2010 r. do 28 lutego 2012 r. oraz od 1 kwietnia 2012 r. do 30 czerwca 2012 r. wraz z odsetkami za okres od 16 grudnia 2010 r. do 13 grudnia 2013 r.

Mając na uwadze powyższe podkreślić trzeba, że w pisemnym uzasadnieniu wyroku sąd pierwszej instancji nie przytoczył okoliczności uzasadniających przyjęte rozstrzygnięcie, nie wskazał dlaczego w części zmienił zaskarżoną decyzję ZUS przyjmując za datę naliczenia odsetek ustawowych dzień 8 stycznia 2014 r., ani nie uargumentował z jakich względów w pozostałym zakresie odwołanie oddalił. Nadto, apelujący słusznie zarzucił, że treść uzasadnienia wyroku jest wewnętrznie sprzeczna, ponieważ Sąd Okręgowy stwierdził w nim, że odwołanie zasługuje na uwzględnienie, po czym orzekł na podstawie przepisu 477¹⁴ § 1 k.p.c., na podstawie którego sąd oddala odwołanie, jeżeli nie ma podstaw do jego uwzględnienia. Powyższe braki i sprzeczności nie pozwalają na kontrolę toku rozumowania, który doprowadził sąd pierwszej instancji do wydania zaskarżonego orzeczenia.

Nie jest rzeczą sądu odwoławczego, a tym bardziej stron postępowania, domyślanie się co sąd pierwszej instancji miał na uwadze i jakie ustalenia faktyczne oraz podstawy prawa legły u podstaw jego orzeczenia.

Stawiając powyższy zarzut Sądowi Okręgowemu należy wyjaśnić, że art. 328 § 2 k.p.c. określa konieczne elementy uzasadnienia wyroku sądu. Zgodnie z jego treścią uzasadnienie wyroku powinno zawierać wskazanie podstawy faktycznej rozstrzygnięcia, a mianowicie: ustalenie faktów, które sąd uznał za udowodnione, dowodów, na których się oparł, i przyczyn, dla których innym dowodom odmówił wiarygodności i mocy dowodowej, oraz wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku z przytoczeniem przepisów prawa. Przytoczony przepis wskazuje obligatoryjną treść uzasadnienia. W praktyce w uzasadnieniach wyroków dają się zazwyczaj wyróżnić trzy zasadnicze części (zob. K. Piasecki (w:) Kodeks postępowania cywilnego..., t. 1, red. K. Piasecki, s. 1540 i n.). Pierwsza, tzw. część historyczna (wstępna, opisowa) zawiera przedstawienie żądań stron, nie wyłączając ewentualnych zmian w tym zakresie oraz opis dotychczasowego przebiegu postępowania. W tej części sąd pierwszej instancji w sprawach z zakresu ubezpieczeń społecznych winien także wskazać decyzję, która jest przedmiotem zaskarżenia oraz jej treść. Część druga, rozpoczynająca się z reguły od zwrotu "sąd ustalił, co następuje", obejmuje przedstawienie istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy faktów ustalonych przez sąd w postępowaniu. Nie jest ustaleniem faktów przywołanie czynności przeprowadzonych przez sąd pierwszej instancji, w tym przytoczenie treści opinii biegłych i stanowisk stron (zarzutów). Opinia biegłego w sprawie jest dowodem i na jej podstawie sąd może dokonać ustalenia okoliczności istotnych dla rozstrzygnięcia sprawy, ale nie zwalnia to sądu z obowiązku wskazania jakie okoliczności faktyczne przyjął jako podstawę wydanego orzeczenia. W tej części sąd wskazuje również dowody, na podstawie których dokonał ustaleń, oraz rozprawia się z dowodami, którym odmówił wiarygodności, wyjaśniając przyczyny takiego podejścia. Uzasadnienie w tym zakresie powinno dawać podstawy do kontroli, czy oceniając wiarygodność i moc dowodów sąd nie przekroczył granic swobodnej oceny dowodów (art. 233 k.p.c.). Część trzecia uzasadnienia obejmuje wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku i zaczyna się zwykle od słów: "sąd zważył, co następuje". Wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku nie może ograniczać się wyłącznie do powołania przepisów prawnych, lecz powinno obejmować także wyjaśnienie przyjętego przez sąd sposobu ich wykładni i zastosowania, umożliwiające ocenę czy w rozumowaniu nie popełniono błędów (B. Dobrzański (w:) Kodeks postępowania cywilnego..., t. 1, red. Z. Resich, W. Siedlecki, s. 517). "Obowiązek wyjaśnienia podstawy prawnej wyroku (art. 328 § 2 k.p.c.) nie polega na przytoczeniu przepisów prawa, lecz na wskazaniu, dlaczego sąd zastosował

określony przepis i w jaki sposób wpłynął on na rozstrzygnięcie sprawy" (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 29 czerwca 2001 r., I PKN 498/00, OSNP 2003/9/222) – Kodeks postępowania cywilnego. Komentarz. Tom I. komentarz do art. 328 – A. Jakubecki; Wolters Kluwer Polska, 2011). Nadto podkreślić należy, że ustalona podstawa faktyczna i prawna rozstrzygnięcia powinny być spójne i tworzyć logiczną całość. Natomiast wyjaśnienie podstawy prawnej wyroku w rozumieniu art. 328 § 2 k.p.c. polega na wyjaśnieniu, dlaczego sąd zastosował określony przepis i w jaki sposób wpływa on na treść rozstrzygnięcia, a więc jakie elementy stanu faktycznego uzasadniają zastosowanie tego przepisu (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 28 czerwca 2001 r., I PKN 498/00, OSNAP 2003/9/222 i z dnia 29 maja 2008 r., II CSK 39/08, LEX nr 420381). Inaczej mówiąc, z wyjaśnieniem podstawy prawnej orzeczenia połączona została powinność dokonania wyboru przepisów prawa, które będą ją stanowić, ustalenia w drodze wykładni ich znaczenia oraz zastosowania norm prawnych do poczynionych ustaleń faktycznych. Na sędzię spoczywa obowiązek wytlumaczenia, dlaczego zastosował określony przepis i w jaki sposób wpływa on na rozstrzygnięcie, a tym samym, jakie elementy stanu faktycznego uzasadniają zastosowanie tego przepisu. Nie spełnia tego wymagania samo przytoczenie przepisów prawa oraz ogólnikowe powołanie się na poglądy doktryny i orzecznictwa (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 11 sierpnia 1981 r., I PRN 41/81, OSP 1982/7-8/105; z dnia 9 maja 2013 r., II UK 301/12, LEX nr 1408166).

W skutek opisanych wyżej uchybień wymaganiom określonym w art. 328 § 2 k.p.c. zaskarżone orzeczenie w ogóle nie poddaje się kontroli instancyjnej (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 2 czerwca 2011 r., I CSK 581/10, LEX nr 950715; z dnia 18 kwietnia 2012 r., II PK 197/11, LEX nr 1216857 oraz z dnia 3 października 2012 r., II PK 64/12, LEX nr 1243026 i powołane w nich orzeczenia). Dlatego sąd odwoławczy uznał, że sformułowanie w sentencji orzeczenia „zmienia zaskarżoną decyzję Zakładu Ubezpieczeń Społecznych Oddziału w G. z dnia 13 grudnia 2013 r. o tyle, że za datę naliczenia odsetek ustawowych nakazuje przyjąć dzień 8 stycznia 2014 r., a w pozostałym zakresie odwołanie oddala” bez wskazania skąd w sprawie pojawiła się powyższa data, co wydarzyło się w tym dniu i jaki to ma wpływ na bieg terminu do zapłaty odsetek, jakie okoliczności faktyczne istotne dla rozstrzygnięcia sprawy sąd pierwszej instancji przyjął po przeprowadzeniu dowodu z opinii biegłego psychiatry, jakie dowody uznał za wiarygodne i dlaczego, a jakim odmówił wiarygodności i z jakich powodów, a nadto powołanie podstawy prawnej orzeczenia będącej w sprzeczności zarówno z sentencją zaskarżonego wyroku jak i treścią jego uzasadnienia, nie można uznać za rozpoznanie istoty sprawy.

W tej sytuacji Sąd Okręgowy ponownie rozpoznający sprawę przeprowadzi postępowanie, dokona ustaleń faktycznych z poszanowaniem normy art. 233 § 1 k.p.c. i wskaże, w oparciu o konkretnie określone i przywołane przepisy prawa, czy L. K. nienależnie pobrała rentę, a zatem czy odwołanie ubezpieczonej zasługuje na uwzględnienie (art. 477¹⁴ § 2 k.p.c.) czy też nie (art. 477¹⁴ § 1 k.p.c.). Jednocześnie sąd pierwszej instancji sporządzi uzasadnienie przy uwzględnieniu uwag przedstawionych powyżej.

Na marginesie Sąd Apelacyjny zwraca uwagę, że Sąd Okręgowy podając ustnie zasadnicze motywy rozstrzygnięcia tłumaczył dlaczego przyjął dzień 8 stycznia 2014 r. za datę naliczenia odsetek ustawowych. Wskazać jednak należy, zgodnie ze stanowiskiem Sądu Najwyższego, że pisemne uzasadnienie orzeczenia nie powinno w zakresie zasadniczych powodów rozstrzygnięcia odbiegać od uzasadnienia ustnego. Jednakże w przypadku zaistnienia takich okoliczności, ustne motywy rozstrzygnięcia pozostają ostatecznie bez wpływu na treść i wykładnię pisemnego uzasadnienia (postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 29 kwietnia 2015 r., II CSK 596/14, LEX nr 1678068). Tym samym ustna wypowiedź sądu pierwszej instancji pozostała bez wpływu na omówione powyżej kwestie przez sąd odwoławczy.

Mając na uwadze przedstawione ustalenia i rozważania Sąd Apelacyjny na podstawie art. 386 § 4 k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok i sprawę przekazał do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w Gorzowie Wielkopolskim VI Wydziałowi Pracy i Ubezpieczeń Społecznych pozostawiając temu Sądowi rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego (art. 108 § 2 k.p.c.).

SSA Barbara Białecka SSA Urszula Iwanowska SSA Zofia Rybicka-Szkibiel